

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน

จากการศึกษาและรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี นโยบาย กฎหมาย แผนพัฒนาและศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ได้คัดเลือกมาเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ผนวกกับข้อมูลของพื้นที่ศึกษาตามที่ได้เสนอมา สามารถพิจารณาสาระสำคัญของแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนได้ดังนี้

5.1 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อชุมชน

จากการศึกษาพบว่าการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดผลกระทบโดยรวมต่อส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านบวกและด้านลบ ตามที่ได้นำเสนอไว้ในแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในบทที่ 2 ซึ่งหากนำมาพิจารณาในพื้นที่ศึกษาจากข้อมูลสภาพทั่วไปและสภาพการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ สามารถสรุปผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนได้ดังนี้

1. ผลกระทบด้านบวก

1.1 การท่องเที่ยวที่เริ่มมีเข้ามาในพื้นที่ศึกษาก่อให้เกิดรายได้และสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน จากการขายสินค้าและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่การนำผลผลิตทางการเกษตร เช่น กล้วยไม้ ไม้ดอกไม้ประดับอื่นๆ ออกมาวางจำหน่าย การประกอบอาชีพขับเรือรับจ้างนำนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมในพื้นที่ เป็นต้น แต่ก็ยังเป็นเพียงคนส่วนน้อยในชุมชนเท่านั้นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

1.2 การท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ให้กับชุมชน เช่นมีเรือมาให้บริการมากขึ้น ทำให้การเดินทางทางน้ำสะดวกมากขึ้น

1.3 การท่องเที่ยวที่เริ่มมีขึ้นในชุมชน มีบทบาทกระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำเอาผลผลิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่สินค้าทางด้านการเกษตร เช่น กล้วยไม้ ไม้ดอกไม้ประดับชนิดต่างๆ

2. ผลกระทบด้านลบ

2.1 จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในลำคลองและชุมชน เช่น ปัญหาการทิ้งขยะ การส่งเสียงดังของเรือหางยาวที่นำนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม แม้ปัจจุบันระดับความรุนแรงของปัญหาจะไม่มาก แต่ก็ควรต้องหามาตรการในการแก้ไข

2.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาสังคมในแง่ความรู้สึกที่ดีต่อกันของคนในพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง เนื่องจากความพยายามในการดึงนักท่องเที่ยวให้เข้ามาใช้พื้นที่ของตน

2.3 ลักษณะฤดูกาลและสภาวะอากาศ มีส่วนทำให้ปริมาณนักท่องเที่ยวลดลง ทำให้เกิดผลกระทบต่อรายได้และการมีงานทำของคนในชุมชน

5.2 ความสัมพันธ์ของชุมชนกับการท่องเที่ยว

จากสภาพที่เป็นอยู่ของพื้นที่ศึกษา สามารถที่จะกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวยังมีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติโดยทั่วไปคือ เป็นสถานที่พักผ่อนของผู้เข้ามาเยี่ยมชม มีการซื้อขายสินค้า การให้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นสมาชิกเพียงกลุ่มหนึ่งของชุมชน ส่วนการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ยังไม่มีหน่วยงานที่จะเข้ามารับผิดชอบโดยตรง การจัดการจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าของสถานที่ เช่น เจ้าของสวนกล้วยไม้ คณะกรรมการวัดต่างๆ เป็นต้น คนส่วนใหญ่ในชุมชนยังดำเนินชีวิตไปตามปกติ โดยไม่ได้ให้ความสนใจและมีส่วนร่วมในการดำเนินการมากนัก ชุมชนเองก็ไม่ได้มีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องในการกำหนดแนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในพื้นที่

ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวกับชุมชนที่เกี่ยวข้อง จึงมีลักษณะเป็นเพียงการค้าขายผลผลิตทางการเกษตรและการให้บริการเล็กน้อยให้กับนักท่องเที่ยว ผลตอบแทนที่ได้คือรายได้ที่ให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง เช่น เจ้าของสวน คนขับเรือ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นรายได้เสริมที่เกิดขึ้นนอกเหนือไปจากรายได้จากประกอบอาชีพหลัก ส่วนปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว ก็ยังไม่ได้มีการนำมาพิจารณา ว่าเทียบกับรายได้ที่เกิดขึ้นแล้วคุ้มค่าหรือไม่ และชุมชนควรจะมีการกำหนดแนวทางและมาตรการอย่างไรให้การท่องเที่ยวสามารถเป็นเครื่องมือนำความเจริญมาสู่ชุมชนได้

ในการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน สามารถพิจารณาแนวคิดที่จะเป็นแม่แบบในเรื่องนี้คือ แนวคิดว่าการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและกระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545-2549) ซึ่งให้ความสำคัญกับคนในท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวในทุกมิติทั้งเศรษฐกิจและสังคม และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งกระบวนการ ทั้งในแง่การพัฒนา การบริหารจัดการ และการส่งเสริมตามแนวทางที่ท้องถิ่นต้องการ เป็นแนวความคิดที่นำเสนอหลักการในการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างสมดุล ให้การท่องเที่ยวก่อประโยชน์ไปสู่คนส่วนใหญ่ ทั้งตัวนักท่องเที่ยวเองและคนในชุมชน ซึ่งไม่ใช่เพียงผู้ประกอบการเท่านั้น

จากลักษณะของการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาหากเปรียบเทียบกับแนวความคิดดังกล่าวมา จะเห็นว่า สภาพที่เป็นอยู่ยังไม่มีลักษณะที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน กล่าวคือ ท้องถิ่นหรือชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ และยังไม่มีความชัดเจนต่อเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนอย่างชัดเจนและจริงจัง ดังนั้นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน จึงต้องพิจารณาจากความสัมพันธ์ในหลายๆมุมมอง

5.3 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา สามารถแยกการพิจารณาจากสาเหตุได้ 2 ทางคือปัญหาที่มาจากภายในพื้นที่ศึกษา และปัญหาจากภายนอก

1. ปัญหาภายในพื้นที่ศึกษา

1.1 ปัญหาด้านความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยว เนื่องจากสภาพการท่องเที่ยวในปัจจุบันอยู่ในระยะของการเริ่มมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เช่น วัดและโบราณสถาน รวมทั้งพื้นที่โดยรอบ ยังไม่ได้มีการปรับปรุงเพื่อรองรับการเข้ามาเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยว ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการเดินทางเข้ามาเที่ยวชม และความไม่ประทับใจในสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เช่น ปัญหาการขึ้นลงเรือไม่สะดวก ปัญหาเรื่องห้องสุขา และสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา

1.2 ปัญหาด้านความพร้อมของชุมชน จากการศึกษาพบว่าชุมชนในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นชุมชนแออัด มีปัญหาด้านทางด้านสภาพแวดล้อม เช่นปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเสีย ปัญหามลพิษของชุมชนริมคลอง ซึ่งมีผลต่อการท่องเที่ยวในชุมชน

1.3 จากการศึกษาพบว่าประชาชนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวที่จะอำนวยความสะดวกอย่างแท้จริงต่อชุมชนว่าควรจะเป็นอย่างไร ความรู้ความเข้าใจดังกล่าวยังรวมไปถึงวิธีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ เพื่อให้เกิดความสมดุลและสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างยั่งยืน มีการป้องกันและแก้ไขปัญหามลกระทบต่างๆ ตลอดจนการแสดงบทบาทในการบริหารจัดการ และการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวโดยสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

1.4 องค์กรชุมชน ยังขาดความรู้และประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวและยังไม่ได้อาศัยกลไกการบริหารงานเพื่อมีบทบาทในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ การกำหนดแนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์กรภายนอก เช่น สำนักงานเขต

2. ปัญหาอุปสรรคจากภายนอก

2.1 องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ยังไม่ได้กระจายบทบาทและหน้าที่ให้กับชุมชนในการบริหารจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวเท่าที่ควร ปัจจุบันการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ ดำเนินการโดย สำนักงานเขต

2.2 วิธีทางของการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาที่กำลังดำเนินอยู่ ยังคงเป็นไปตามกระแสของปัจจัยภายนอกเช่นกลไกตลาด กลไกด้านนโยบายของรัฐ ซึ่งคนในชุมชนไม่ได้เป็นผู้กำหนดความต้องการและควบคุมวิธีทางการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

2.3 ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้ามาประสานงานด้านการท่องเที่ยวกับชุมชนอย่างจริงจัง ทั้งในด้านการศึกษาสำรวจแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว การอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวและการจัดการแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง

5.4 องค์ประกอบหรือปัจจัยในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน

กรอบการพิจารณาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการนั้น พิจารณาจากปัจจัยด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. สภาพของพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา
2. ทิศทางการพัฒนาตามนโยบายหรือกรอบการพัฒนาโดยรวม
3. ความพร้อมของชุมชน
4. องค์การความร่วมมือในการพัฒนา

5.4.1 องค์ประกอบหรือปัจจัยด้านสภาพของพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา

พื้นที่ศึกษาคือคลองบางเชือกหนังและชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองทั้ง 4 ชุมชน จากการศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 มีลักษณะเด่นที่เอื้อต่อการพัฒนาคือ

ด้านทำเลที่ตั้ง คลองบางเชือกหนังและชุมชนที่ศึกษาเป็นพื้นที่ที่ประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลายและมีความน่าสนใจในเรื่องประวัติความเป็นมา คุณค่าของสถาปัตยกรรมแบบต่างที่ตั้งอยู่ริมคลอง รวมทั้งวิถีชีวิตชุมชนที่อยู่ตามสองฝั่งคลอง การประกอบอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้ สามารถเดินทางถึงด้วยระยะเวลาอันสั้น สามารถเดินทางไปกลับได้ภายในหนึ่งวัน แหล่งท่องเที่ยวต่างๆในพื้นที่ศึกษา จึงมีบทบาทในการเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพบเห็นวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ ความเป็นธรรมชาติและประวัติศาสตร์ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้อยู่ในกรุงเทพมหานคร

นอกจากทำเลที่ตั้งแล้ว ลักษณะการเกาะกลุ่มกันของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ยังเป็นจุดเด่นอย่างหนึ่งของพื้นที่ศึกษา กล่าวคือแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งอยู่ไม่ไกลกันมาก และอยู่บนเส้นทางที่สามารถเข้าถึงเส้นเดียวกัน ทำให้การเดินทางเชื่อมโยงถึงกันได้โดยสะดวก นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมต่อการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียงได้

ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่ศึกษาประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดและโบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและวิถีชีวิต ซึ่งมีความ

เหมาะสมต่อการเข้ามาท่องเที่ยวพักผ่อนของนักท่องเที่ยว เพื่อชมโบราณสถานที่มีคุณค่า วัฒนธรรมชาติและวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมสองฝั่งคลอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นลักษณะเด่นที่ทำให้การท่องเที่ยวทางน้ำได้รับความนิยม แม้ว่าพื้นที่ศึกษาจะมีลักษณะเด่นดังที่กล่าวมา แต่ก็มีข้อจำกัดที่เป็นปัญหา เช่น ปัญหาในด้านความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยว ปัญหาด้านความพร้อมในการให้บริการด้านต่างๆแก่นักท่องเที่ยว ปัญหามลพิษทางน้ำ ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

5.4.2 องค์ประกอบหรือปัจจัยด้านทิศทางการพัฒนาตามนโยบายหรือกรอบการพัฒนาโดยรวม

นโยบายหรือกรอบการพัฒนาโดยรวมพิจารณาจากแผนพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจากการรวบรวมและนำเสนอไว้ในบทที่ 2 สามารถสรุปสาระสำคัญของทิศทางการพัฒนา ได้ดังนี้

1. แนวความคิดหลักของการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาโดยเน้น คน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเช่นเดียวกับแผนพัฒนาฉบับที่แล้ว โดยการพัฒนาให้คนไทยมีคุณภาพและมีสมรรถนะ ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ที่จะเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน สังคม และของชาติในที่สุด รวมทั้งให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการวางแผนพัฒนารายสาขา มาเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายทุกระดับในสังคม นโยบายดังกล่าวถือเป็นจุดรวมของการดำเนินงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในระดับชาติซึ่งน่าจะเป็นผลดีในการกำหนดเป็นเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องยึดถือเป็นกรอบในการปฏิบัติด้วย

2. แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 6 ยังคงยึดหลักการพัฒนาที่เน้น คน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา เน้นการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและชุมชน รวมทั้งการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ไปสู่ชุมชน มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งภาคประชาชน เอกชน และภาคราชการให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากรุงเทพมหานคร โดยมีการกำหนดวิสัยทัศน์ของการพัฒนา ดังนี้ เพื่อให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่น่าอยู่ ด้วยการบริหารจัดการที่ดีและมีความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น โดยมีพันธกิจหลักการพัฒนา ดังนี้

- การสร้างระบบบริหารจัดการที่ดี โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การวางแผนพัฒนา การตรวจสอบเพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารและการปกครอง
- การพัฒนาศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้
- การสร้างระบบคมนาคมขนส่ง ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่มีประสิทธิภาพและสนับสนุนการพัฒนาเมือง
- การเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดสภาวะแวดล้อมที่ดีของเมืองอย่างยั่งยืน

3. นโยบายการท่องเที่ยว

ผลักดันให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไปโดยอาศัยเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ ความมั่นคงทางการเมือง และการพัฒนาเครือข่ายเส้นทางการคมนาคมกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้สามารถเชื่อมโยงกันได้โดยสะดวก พร้อมกับรักษาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้คงไว้ซึ่งความมีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ความเป็นธรรมชาติ ความสะดวก ความปลอดภัย ตลอดจนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน เพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในประเทศมากขึ้น

นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวปี 2540-2546

1) ส่งเสริมการอนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่กับสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาวและคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติสืบไป

2) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชนทั้งประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามา มีบทบาทร่วมกันแก้ไขหรือป้องกันปัญหาการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่า ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

3) สนับสนุนการพัฒนาปัจจัยการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความสำเร็จก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะระบบการให้บริการข้อมูลข่าวสารด้วยโครงข่ายคอมพิวเตอร์ทั้งภายในและระหว่างประเทศ

4) ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในชาติให้เป็นนักท่องเที่ยวที่ดี มีความรักความห่วงใยและช่วยทำนุบำรุงทรัพยากรมรดกทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความโอบอ้อมอารีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยไมตรีจิตอันดีงามสืบไป

5) ส่งเสริมการผลิตบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ให้มีปริมาณสอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีคุณภาพได้มาตรฐานในระดับนานาชาติ เพื่อรองรับนโยบายการเปิดเสรีด้านการค้าและบริการ ตลอดจนสนับสนุนให้บุคลากรชาวไทย มีงานทำในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

6) ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชน

7) สร้างค่านิยมให้ชาวไทยเพิ่มการเดินทางท่องเที่ยวและใช้จ่ายใช้สอยภายในประเทศกระจายไปทั่วภูมิภาคตลอดปี เพื่อเพิ่มดุลการท่องเที่ยวให้มีมากขึ้น และเป็นการกระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่นอันจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาการทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศต่อไป

กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยว ปี 2540-2546

1) ผลักดันให้มีการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนพิจารณาและหาแนวทางร่วมกัน

2) วรรณรงค์และปลุกจิตสำนึกให้ประชาชนโดยเฉพาะในท้องถิ่นเข้าใจและเห็นความสำคัญในเรื่องของการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตนให้อยู่ในสภาพที่ดี ตลอดจนสามารถให้ข้อมูล ข่าวสาร การบริการและความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนท้องถิ่นของตนได้

3) กำหนดบทลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ หรือสร้างความเสื่อมโทรมให้แก่แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง

4) เน้นการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ให้มากขึ้น โดยให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่ทุกคน

5) วรรณรงค์โครงการรักษาความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวหลัก โดยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6) ประสานงานประชุม ปรึกษาหารือ ตั้งคณะทำงานร่วม ททท. ทั้งในระดับนโยบายและปฏิบัติกับหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน และประชาชน เพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมตามแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม

7) ศึกษาและพัฒนาาระบบข้อมูลสารสนเทศและระบบติดตามสถานะสิ่งแวดล้อมและมลภาวะในแหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศ

8) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนจัดตั้งสถาบันหรือจัดฝึกอบรมเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในด้านการบริการ

ปัจจัยด้านทิศทางการพัฒนาตามนโยบายหรือกรอบการพัฒนาโดยรวมตามที่กล่าวมาถือได้ว่ามีแนวทางที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ให้มีความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และให้มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น อย่างไรก็ตามปัจจัยดังกล่าวที่กล่าวมาเป็นเพียงกรอบและแนวทาง แต่ในทางปฏิบัติให้สำเร็จตามเป้าหมายยังมีปัจจัยอื่นๆที่ต้องพิจารณาควบคู่กันไปด้วย

5.4.3 องค์ประกอบหรือปัจจัยด้านความพร้อมของชุมชน

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่ และสภาพปัญหาตามที่กล่าวมาของชุมชน และพื้นที่ศึกษาพบว่า ชุมชนท้องถิ่นยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยว และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ดังนั้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน จำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมของชุมชนโดยสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน พัฒนาศักยภาพและให้โอกาสชุมชนท้องถิ่นในการดำเนินการ โดยมีหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้ความช่วยเหลือแนะนำจนสามารถสร้างความพร้อมให้กับชุมชนได้ นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้องค์กรท้องถิ่นมีบทบาทในการดำเนินการให้มากยิ่งขึ้น

5.4.4 องค์ประกอบหรือปัจจัยด้านองค์การความร่วมมือในการพัฒนา

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตามปรัชญา แนวคิดและหลักการของการพัฒนาชุมชน ตามที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ไม่ใช่การผูกขาดการดำเนินงานโดยลำพัง แต่ต้องเป็นการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของท้องถิ่นให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ โดยความร่วมมือขององค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง และแนวคิดหลักของแผนพัฒนาฉบับที่ 9 ก็ได้ส่งเสริมการพัฒนาในลักษณะองค์รวมแบบบูรณาการ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนทุกฝ่ายและทุกระดับ

ดังนั้นการพัฒนากการท่องเที่ยวและชุมชนจะต้องมีการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรขึ้น โดยพิจารณาจากองค์กรต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชนผู้ประกอบการ องค์กรท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นที่จะสนับสนุนองค์ความรู้ในการดำเนินงาน

ลักษณะความร่วมมืออาจอาศัยช่องทางประสานงานตามระบบของการปกครองในพื้นที่ เช่น กรุงเทพมหานคร สำนักงานเขต ชุมชน โดยผ่านองค์กรที่เป็นทางการ หรือตั้งคณะกรรมการที่เป็นโครงข่ายความร่วมมือขึ้นมาเป็นสื่อกลาง เช่น คณะกรรมการการท่องเที่ยวระดับเขต คณะกรรมการการท่องเที่ยวระดับชุมชน โดยองค์ประกอบของคณะกรรมการต้องประกอบไปด้วยผู้แทนกลุ่มองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นกรรมการ

โครงข่ายความร่วมมือดังกล่าวจะทำให้สามารถกำหนดแนวทาง เงื่อนไข ที่ได้รับร่วมกัน โดยมีเป้าหมายที่การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นกรอบในการปฏิบัติ

นอกจากนี้โครงข่ายความร่วมมือดังกล่าวจะเป็นกลไกส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในลักษณะถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และการช่วยเหลือในการดำเนินงาน

5.5 เป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ตามที่ได้เสนอไว้ในบทที่ 2 กล่าวได้ว่าเป้าหมายที่แท้จริงของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น มิได้มุ่งเน้นเฉพาะในเรื่องความเจริญทางวัตถุหรือความเจริญทางเศรษฐกิจเพื่อความอยู่ดีกินดีเท่านั้น แต่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนให้มีสภาพจิตใจที่ดี มีสติปัญญาในการคิดและดำเนินการได้ด้วยตนเอง โดยที่แผนพัฒนาฉบับที่ 8 และต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาฉบับที่ 9 ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน ก็ได้กำหนดเป้าหมายหลักการพัฒนาในลักษณะเดียวกันนี้ กล่าวคือ กำหนดให้ คน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและให้เป็นการพัฒนาในลักษณะองค์รวมแบบบูรณาการ โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วม

ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนตามแนวคิดและหลักการดังกล่าว จึงเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคน โดยอาศัยการท่องเที่ยวเป็นสื่อกลาง หรือกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

จากที่กล่าวมา สามารถกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนในพื้นที่ศึกษาได้ดังนี้

เป้าหมาย เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นผล การพัฒนาที่ส่งเสริมศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น ให้มีความสามารถและมีส่วน ร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งระบบ คือ การบริหารจัดการทรัพยากร การบริการ และการส่งเสริมการตลาดที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

แนวทางการพัฒนา จากเป้าหมายดังกล่าวสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนา ได้เป็น 2 แนวทาง คือ แนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว และแนวทางการพัฒนาชุมชน

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว

1. สร้างและปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เช่น การคมนาคมขนส่งทั้งทางน้ำทางบก ไฟฟ้าและประปาชุมชน ให้สามารถใช้งานได้มีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว
2. ปรับปรุงสภาพแวดล้อมริมคลองและสถานที่ท่องเที่ยวให้มีความเป็นระเบียบและสวยงาม
3. สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ห้องสุขา ท่าเทียบเรือ ป้ายข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และศูนย์ท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น
4. กำหนดบทบาทหลักด้านการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน

ชุมชนวัดเกาะ

มีบทบาทเป็นชุมชนหลักด้านการท่องเที่ยวประเภทวัดและโบราณสถาน

ชุมชนข้างวัดโตนด

มีบทบาทเป็นจุดเชื่อมต่อการเดินทางทางบกและทางน้ำ

ชุมชนพุน้ำเพ็ญ

มีบทบาทเป็นร้านค้าชุมชน ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึกของฝาก

ชุมชนทองพูนพัฒนา

มีบทบาทเป็นชุมชนหลักด้านการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและวิถีชีวิต และจุดเชื่อมต่อการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง

5. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่างๆ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่เป้าหมายที่กำหนด

6. ดำเนินการด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์รวมทั้งการจัดมหกรรมในพื้นที่ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและเป็นการประชาสัมพันธ์พื้นที่ไปสู่นักท่องเที่ยว

แนวทางการพัฒนาชุมชน

1. สร้างกรอบความร่วมมือระหว่างกันของชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา เพื่อให้การทำงานเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

2. ให้ความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลอดจนส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

3. ถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนให้การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ให้ชุมชนท้องถิ่นมีความสามารถในการดำเนินการได้ด้วยตนเอง

4. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนด้วยกันเอง และระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ กับชุมชน เพื่อดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวไปตามทิศทางที่ตั้งไว้

5. ถ่ายทอดบทบาทของหน่วยงานส่วนกลางไปสู่ชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการด้านต่างๆ ให้มากขึ้น เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม

5.6 บทบาทของฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาสามารถจัดกลุ่มฝ่ายต่างๆ ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนได้ดังนี้

1. ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น
2. องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้อง
3. ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการ
4. องค์กรพัฒนาเอกชน
5. สถาบันการศึกษา

5.6.1 บทบาทของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น

จากการศึกษาพบว่าประชาชนในพื้นที่ที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนให้มีความเหมาะสมและยั่งยืน การขาดทักษะ ความรู้และประสบการณ์ในด้านการบริหารจัดการ การบริการทางการท่องเที่ยว และการตลาด เพื่อให้สามารถแข่งขันกับระบบตลาดภายนอกได้ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

ดังนั้นการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน คนในชุมชนจะต้องพัฒนาความสามารถทั้งทางด้านความคิดและการปฏิบัติ ปรับเปลี่ยนทัศนคติด้านการท่องเที่ยวให้กว้างขึ้นด้วยการมองประโยชน์ในทุกด้าน ที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว ตระหนักถึงปัญหาผลกระทบที่ตนเองต้องเป็นผู้แบกรับภาระไว้มากที่สุด และแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อผลักดันให้การท่องเที่ยวเป็นไปโดยสอดคล้องกับแนวทางความต้องการของประชาชนในชุมชนในฐานะที่เป็นเจ้าของบ้าน

5.6.2 บทบาทขององค์กรภาครัฐ

จากการศึกษาพบว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบและชุมชนยังไม่มีบทบาทด้านการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษามากนัก การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวในปัจจุบันเป็นการดำเนินงานโดยสำนักงานเขตตลิ่งชัน แต่ยังไม่มีการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรมและประสานการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและมีแบบแผนระหว่างชุมชน ซึ่งองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องนอกจากสำนักงานเขตแล้ว ยังมีหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ได้แก่

1. กรุงเทพมหานคร มีหน้าที่เป็นผู้กำหนดนโยบายการพัฒนาในสาขาต่างๆ รวมถึงการท่องเที่ยว
2. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทำหน้าที่ส่งเสริมและวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

3.หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสาธารณูปโภคและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้แก่ สำนักโยธา สำนักสิ่งแวดล้อม สำนักการระบายน้ำ กรมเจ้าท่า สถานีตำรวจ ตำรวจท่องเที่ยว กรมศิลปากร เป็นต้น

ดังนั้นหากชุมชนและหน่วยงานหรือองค์กรท้องถิ่นมีกรอบการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมและทราบถึงบทบาทหน้าที่ของตนเป็นอย่างดีแล้ว และมีการประสานการทำงานในแต่ละระดับอย่างมีประสิทธิภาพก็จะส่งผลดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น องค์กรภาครัฐต่างๆ ดังกล่าวมา จึงควรลดบทบาทของตนเองลง มาเป็นผู้สนับสนุนด้านต่างๆ แก่ชุมชน เพื่อเปิดกว้างให้ชุมชนได้เป็นผู้ดำเนินการเองโดยการถ่ายโอนอำนาจและงบประมาณมาสู่ชุมชนท้องถิ่น

5.6.3 บทบาทของภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการ

ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในแง่ของการลงทุน ซึ่งส่งผลต่อทิศทางความเป็นไปของระบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาทั้งทางด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาบริการ ตลอดจนส่งเสริมการตลาดหรือเผยแพร่ข้อมูลประชาสัมพันธ์

การดำเนินงานของภาคเอกชนจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากฝ่ายอื่นๆที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาหรือลงทุนที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ในระยะยาว ตามหลักการของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและให้สอดคล้องกับแนวทางของชุมชน โดยการดำเนินงานของภาคเอกชน ควรเป็นไปในลักษณะเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนท้องถิ่น

5.6.4 บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน

องค์กรพัฒนาเอกชนนับว่าเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษาแนะนำท้องถิ่น ตลอดจนสร้างกลุ่มพลังในการประสานงานต่อรองกับฝ่ายต่างๆ ตลอดจนการพัฒนาในบางเรื่องที่กลไกของรัฐไม่สามารถทำได้ โดยหลักการถือว่าเป็นกลุ่มองค์กรที่มีความเป็นอิสระและมีความคล่องตัวในการทำงานสูง

ดังนั้นองค์กรพัฒนาเอกชน จึงควรมีบทบาทในการในการสนับสนุนส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นในทุกเรื่อง ในอันที่จะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยอาศัยจุดเด่น คือ ความเป็นอิสระ และความคล่องตัวดำเนินการโดยประสานการทำงานกับฝ่ายต่างๆ

5.6.5 บทบาทของสถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษานอกจากจะเป็นแหล่งความรู้ในสาขาต่างๆ แล้วควรเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่บริการวิชาการแก่ชุมชนท้องถิ่น ในทุกๆด้าน ทั้งในด้านการจัดทำแผน การพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน การอบรมอาชีพที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและการท่องเที่ยวในชุมชน ให้มีคุณภาพและมีมาตรฐาน ตลอดจนการพัฒนาข้อมูลข่าวสารต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว ที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคม

5.7 แนวทางความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่างๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน

ในการวางแผนทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน เพื่อที่จะให้เกิดผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ จำต้องอาศัยความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง ตามที่กล่าวมา อย่างไรก็ตามการประสานงานระหว่างองค์กรต่างๆ ที่มีเป็นจำนวนมาก ควรมีการจัดตั้งองค์กรความร่วมมือขึ้นมาเพื่อเป็นสื่อกลางในการดำเนินงาน โดยมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1. กำหนดองค์กรความร่วมมือ โดยพิจารณาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาร่วม องค์กรความร่วมมืออาจมีลักษณะเป็นคณะกรรมการ ซึ่งเป็นรูปแบบทั่วไป ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เช่น คณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น
2. จัดทำแผนความร่วมมือ ที่จะเป็นตัวบอกรายละเอียดในเรื่องต่างๆ ของการดำเนินงานร่วมกันทั้งหมด

ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้หากมีความร่วมมือและประสานการทำงานกันอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ก็ย่อมจะทำให้เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาที่ตั้งไว้บรรลุผลเกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้